

Sut y gallaf asesu Arwyddocâd Hanesyddol Adeilad Rhestredig?

I ddeall arwyddocâd adeilad rhaid deall elfennau'r adeilad hwnnw sydd o bwys hanesyddol ac sy'n haeddu cael sylw a chael eu gwarchod. Mae'r rhestr isod yn dangos yr amrywiaeth o elfennau sy'n gallu cyfrannu at greu darlun o arwyddocâd hanesyddol strwythur rhestredig.

Asesu arwyddocâd yw cam cyntaf Asesiad o'r Effaith ar Hanes (HIA): heb wybod pa rannau o'r adeilad a'i leoliad sydd o'r pwys hanesyddol mwyaf, mae'n anodd iawn gwybod beth fydd goblygiadau unrhyw waith arfaethedig ar adeilad. Ni fydd pob strwythur neu adeilad yn dangos yr holl werthoedd a nodweddion yn y rhestr isod, ond dylid ystyried pob un ohonynt a dylai'r HIA gofnodi'r canlyniadau.

ELFENNAU ARWYDDOCAOL ALLWEDDOL

Mae'r elfennau hyn yn rhoi trosolwg o'r math o strwythur yr ydych yn ei adolygu. Dylid cynnwys pob un ohonynt mewn unrhyw HIA.

<p>Natur</p>	<p>Math o strwythur a sensitifrwydd o ran deunyddiau a gwneuthuriad. Pwysig ar gyfer deall y ffordd orau o adfer.</p> <p>E.e: Os ydych yn atgyweirio pont, dylech nodi mai pont ydyw, a rhoi disgrifiad cyffredinol ohoni, gan gynnwys maint, deunydd, ffurf. Dylech geisio rhoi syniad byr cychwynnol i ddarllenwydd yr Asesiad o'r Effaith ar Dreftadaeth o'r strwythur sy'n ganolbwynt i'r Asesiad.</p>
<p>Cwmpas</p>	<p>Cylch dylanwad adeilad neu strwythur hanesyddol: sut mae'n gysylltiedig â'r amgylchedd lleol a'i berthynas â strwythurau hanesyddol eraill. Ystyriwch ei agosrwydd at Barciau a Gerddi Hanesyddol, Henebion Cofrestredig, Ardaloedd Cadwraeth, strwythurau hanesyddol eraill rhestredig ac anrhestredig.</p> <p>E.e: cymharwch gwmpas dylanwad Plas Dinefwr ym Mharc Dinefwr - sef ystâd yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, â blwch ffôn rhestredig.</p>
<p>Lefel</p>	<p>Gradd – Gradd I, Gradd II * neu Radd III - Ystyriwch beth yw'r manylion rhestru. A oes unrhyw fesurau diogelu statudol eraill yn gysylltiedig â'r strwythur.</p> <p>E.e. Mae cestyll yn aml yn Henebion Cofrestredig yn ogystal â bod yn adeiladau rhestredig Gradd I; a gall adeiladau rhestredig mewn ardal drefol fod mewn Ardal Gadwraeth.</p>

GWERTHOEDD CADWRAETH

Caiff Gwerthoedd Cadwraeth eu diffinio gan Cadw yn y ddogfen Egwyddorion Cadwraeth. Gall adeilad rhestredig gael un, dau neu bob un o'r gwerthoedd hyn. Dylid ystyried pob un mewn HIA a dylid cofnodi pwysigrwydd pob un ohonynt. Mae llawer o'r wybodaeth hon ar gael drwy lyfrgelloedd, archifau a grwpiau hanes lleol.

Tystiolaethol	<p>Olion gweladwy cudd ac agored. Byddai hyn yn cynnwys olion archeolegol. Meddyliwch am nodweddion penodol sy'n darparu tystiolaeth o ddefnydd yr adeilad yn y gorffennol, saerniaeth dda, dyluniad prin</p> <p>E.e: ffenestri gwydr lliw neu waith plastro anarferol</p>
Hanesyddol - Cysylltiado	<p>Cysylltiadau â pherson neu fudiad</p> <p>E.e: Shakespeare yn Stratford, neu Picton yng Nghaerfyrddin</p> <p>E.e: Tollody gyda chysylltiadau â Therfysgoedd Rebecca</p>
Hanesyddol - Darluniol	<p>Yn dangos arddull, diwydiant neu gyfnod pensaernïol</p> <p>E.e: Cyfnod Sioraidd neu Fictoraidd (peidiwch â chael eich twyllo gan gopiâu mwy modern). Neu Buckleys Maltings yn Llanelli – enghraifft o adeilad a gynlluniwyd ar gyfer proses ddiwydiannol benodol.</p>
Esthetig - Dylunio	<p>Pensaerniaeth 'goeth', ffurfiol neu dirwedd gynlluniedig</p> <p>E.e: Plas Llanelly o'r cyfnod Sioraidd neu barc dŵr cyfnod y Rhaglywiaeth yng Ngardd Fotaneg Genedlaethol Cymru</p>
Esthetig - Drwy hap a damwain	<p>Wedi'i ffurfio ar ddamwain</p> <p>E.e: ffiniau caeau hanesyddol ac ysguboriau Swaledale yng Ngogledd Swydd Efrog</p>
Cymunedol - Coffaol	<p>Cynrychioli atgofion hanesyddol</p> <p>E.e: yn cynnwys mynwentydd a chofgolofn rhyfe</p>
Cymunedol - Cymdeithasol	<p>Atgofion grŵp penodol</p> <p>E.e: Lido Pontypridd, neu 'Speakers Corner' yn Llundain</p>
Cymunedol - Ysbrydol	<p>Rhywle sy'n ysbrydoli ac yn dyrchafu'r rheiny sy'n ymweld ag ef</p> <p>E.e: Côr y Cewri neu Garn Goch</p>

CYMERIAD

Mae archwilio cymeriad adeilad yn helpu i roi bywyd i straeon, calon ac enaid adeilad mewn perthynas â'i adeiladwaith, ei ardal a'r gymuned. Drwy archwilio a chofnodi cymeriad adeilad, mae'n helpu i lywio'r newidiadau o ran adeiladwaith a defnydd terfynol yr adeilad sydd fwyaf addas ar gyfer yr adeilad hwnnw. Gall cynnwys arbenigwyr a chyn-ddefnyddwyr yr adeilad i ddeall cymeriad adeilad yn llwyr fod yn bwysig. Mae Cadw wedi llunio canllawiau defnyddiol ynghylch Deall Cymeriad.

Ffurf a Chynllun

Mae ffurf a chynllun yn cynnwys cynllun mewnol yr eiddo a pherthynas yr eiddo hwnnw â'r adeiladau, strwythurau a llwybrau o'i gwmpas. Mae'n ddigon posibl bod nodweddion pwysig ffurf a chynllun wedi goroesi'n llawer hirach nag adeiladau unigol neu eu nodweddion.

e.e: Mae cynllun mewnol tŷ a'i berthynas â'r ysgubor anifeiliaid gyfagos, sy'n aml yn cynnwys mynediad mewnol o'r tŷ i'r ysgubor, yn sylweddol.

e.e: Cynllun clos fferm hanesyddol a'r cysylltiad rhwng yr ysguboriau a'r tŷ.

e.e: Mae'n bosibl bod llwybrau rhwng tai mewn tref yn arwyddocaol yn hanesyddol, wedi'i nodi'n aml gan hen enwau megis Salubrious Place, Swansea neu Jail Hill, Carmarthen.

Adeiladau

Gellir rhannu nodweddion cymeriad manwl adeilad yn 4 maes allweddol:

Deunyddiau Adeiladu - Mae deunyddiau lleol gan gynnwys cerrig, morteri, teils to a ffenestri pren (ymysg llawer o rai eraill) yn tueddu i ddiffinio cymeriad adeilad fwyaf.

Dulliau Adeiladu - Byddai hyn yn cynnwys unrhyw sgiliau arbenigol y crefftwr ac arferion anarferol neu brin. Er enghraifft, marc gwneuthurwr, peintwyr yn creu marmor ffug mewn capel hanesyddol, gwaith plastro addurnol arbenigol neu ffenestri gwydr lliw. Mae'n bosibl y bydd angen arbenigwr i nodi rhai o'r sgiliau arbenigol hyn.

Arddulliau lleol - Dylech ystyried, er enghraifft, do llyfn wedi'u growtio ar fwthyn brodorol yn Sir Benfro, neu arddull benodol o ddylunio ffenestri sy'n gysylltiedig ag ystad.

Uniondeb hanesyddol - Mae'r rhan fwyaf o adeiladau hanesyddol wedi newid yn naturiol dros amser yn sgil blynnyddoedd o ddefnydd, gofal ac atgyweirio a'r adeiladau'n symud. Gall hyn arwain at rai o'r nodweddion cymeriad mwyaf unigryw mewn adeilad: mae patina llawr caboledig, traul grisiau cerrig neu oleddf fframwaith pren yn enghreifftiau ac yn tueddi i fod y prif nodweddion sy'n cael eu nodi gan berchnogion fel rhai sy'n 'rhoi cymeriad i adeilad'.

Tirweddau	Mae hyn yn ymwneud â chydabod tirweddau mewn perthynas ag arwyddocâd adeilad. Ystyriwch leoliad adeilad yn ei ardal leol; strwythurau cwrtil; hanes adeilad a'r rôl a chwaraeodd o ran datblygiad ardal; cysylltiadau trafndiaeth a llwybrau troed hanesyddol, a sut y gall y dirwedd a'i nodweddion hanesyddol gyfrannu at adfywio.
Archeoleg	Y berthynas rhwng adeilad a'i archeoleg gudd - ystyriwch fapiau a chofnodion hanesyddol i gael cliwiau.
Storïau	Cysylltiadau, storïau a thraddodiadau diwylliannol. Mae'r rhain yn ychwanegu haenau at hunaniaeth a chymeriad lle. Un enghraifft fyddai ystyried rôl y llys lleol yn y gymuned. Byddai aelodau'r gymuned leol wedi bod yn y rheithgor, yn ynad, yn yr heddlu neu hyd yn oed yn y doc, a bydd yr adeilad hwnnw'n arwyddocaol i'r holl aelodau hynny o'r gymuned.